

Ενδεχομένως και να το έλεγε το «όχι» ο Ιωάννης Μεταξάς, αν είχε τα περιθώρια. Το γεγονός όμως είναι ότι ούτε «ναι» ούτε «όχι» είχε τη δυνατότητα να πει. Επειδή ούτε κόκκος διαπραγμάτευσης υπήρξε. Απλά, του ανακοινώθηκε ότι ξεκινά ιταλική εισβολή στην Ελλάδα. Η οποία Ελλάδα είπε έμπρακτα «όχι» στα πεδία των μαχών. Ένα οργισμένο «όχι» από το σύνολο των Ελλήνων που οι ίδιοι οι Ιταλοί φασίστες είχαν φροντίσει με την ηλιθιότητά τους να χαλυβδώσουν και να ενώσουν. Διότι ο Μουσολίνι κατάφερε να στρέψει εναντίον του και τους φασίστες και τους φιλοναζι Έλληνες. Με την απρόκλητη και θρασύδειλη επίθεση στην Τήνο και τον τορπιλισμό της «Έλλης», είχε προσβάλει και το θρησκευτικό και το πατριωτικό συναίσθημα του ελληνικού λαού και είχε μεταστρέψει εναντίον του ακόμα και τους πιο φανατικούς μοναρχοφασίστες. Ακριβώς όπως ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Κλίντον, εξήντα χρόνια αργότερα, έστρεψε εναντίον του ακόμα και τους πιο φιλοαμερικανούς της ελληνικής Δεξιάς, χτυπώντας άναδρα τη Σερβία.

Στα απομνημονεύματά του, ο τότε πρεσβευτής της Ιταλίας στην Αθήνα Εμανουέλε Γκράτσι γράφει:

«Το έγκλημα της Τήνου είχε ως αποτέλεσμα, για να μην πω έκανε το θαύμα, να δημιουργηθεί σε όλη την Ελλάδα μια απόλυτη ενότητα ψυχών. Μοναρχικοί και βενιζελικοί, οπαδοί και αντίπαλοι της 4^{ης} Αυγούστου, πείστηκαν πως ένα μόνο αδυσώπητο εχθρό έχει η Ελλάδα: Την Ιταλία. Και πως θα ήταν προτιμότερο να αντιμετωπιστεί ο εχθρός με ανδρισμό παρά να υποχωρήσει το ελληνικό έθνος μπροστά σε έναν εχθρό που δε διστάζε να μεταχειρίζεται τέτοια μέσα».

Το ότι η Ιταλία θα επιχειρούσε εισβολή στην Ελλάδα από τα ελληνοαλβανικά σύνορα ήταν κοινή πεποίθηση για τους Έλληνες. Την ακριβή ημερομηνία αγνοούσαν. Ο Μεταξάς την έμαθε στις 23 Οκτωβρίου, όταν ο πρεσβευτής της Ελλάδας στη Ρώμη, Ιωάννης Πολίτης, του τηλεγράφησε ότι η εισβολή είχε προσδιοριστεί για το διάστημα ανάμεσα στις 25 και 28 του μήνα. Στην κρίσιμη στιγμή, ώρα 5.30 το πρωί της 28^{ης} Οκτωβρίου, τα διατάγματα της επιστράτευσης του ναυτικού, της κήρυξης της χώρας σε κατάσταση πολιορκίας, της κήρυξης της αεροπορίας σε εμπόλεμη κατάσταση, της ανάληψης της γενικής αρχηγίας των ενόπλων δυνάμεων από τον βασιλιά Γεώργιο, του διορισμού του Αλέξανδρου Παπάγου ως αρχιστράτηγου των δυνάμεων ξηράς και όλα τα παρεπόμενα ήταν έτοιμα και απλά υπογράφηκαν από τα μέλη του υπουργικού συμβουλίου.

Στην Ήπειρο, η 8^η μεραρχία γνώριζε ακόμα και τη «διαδρομή» που οι Ιταλοί στρατηγοί είχαν επιλέξει! Πορεία προς τα Ιωάννινα και όχι προς τη Φλώρινα και τη Θεσσαλονίκη, επειδή

αυτήν την είχαν αφήσει στη Βουλγαρία, καθώς οι επιτελείς του Μουσολίνι πίστευαν ότι οι Βούλγαροι θα εισέβαλλαν ταυτόχρονα με τους Ιταλούς. Οι Έλληνες γνώριζαν πολύ καλά ότι, εκείνη τουλάχιστον τη στιγμή, από τους Βουλγάρους δεν κινδύνευαν. Σχεδίασαν μια σειρά από εκπλήξεις που αποδείχτηκαν οδυνηρές για τους εισβολείς. Και είχαν εκπονήσει σχέδιο μεταφοράς δυνάμεων από τα ελληνοβουλγαρικά στα ελληνοαλβανικά σύνορα. Εφαρμόστηκε αμέσως μόλις εκδηλώθηκε η ιταλική επίθεση.

Νύχτα Σαββάτου 26 προς 27 Οκτωβρίου, ο πρεσβευτής της Ιταλίας στην Αθήνα Εμανουэле Γκράτσι έδινε δεξίωση στην πρεσβεία με σκοπό «την αναθέρμανση των σχέσεων φιλίας, που ενώνουν τους δύο λαούς». Την ίδια νύχτα 26 προς 27 Οκτωβρίου, αρμόδιοι υπάλληλοι της ιταλικής πρεσβείας αποκρυπτογραφούσαν το κείμενο του τελεσιγράφου που σε δόσεις ερχόταν από τη Ρώμη και που ο Γκράτσι έπρεπε να επιδώσει στον Μεταξά. Δεξίωση και αποκρυπτογράφηση κράτησαν ως τις πρωινές ώρες. Ξημερώματα Κυριακής 27 Οκτωβρίου, ο Γκράτσι έμαθε τι ακριβώς έπρεπε να κάνει. Έδωσε τις δέουσες εντολές και πήγε για ύπνο.

Ο Μεταξάς κατοικούσε σε ένα παλιό διώροφο αρχοντικό, στην Κηφισιά. Μαζί του έμενε ένας ακόλουθος που κοιμόταν σε δωμάτιο στο ισόγειο. Σε μια σκοπιά έξω από τη σιδερένια πόρτα του κήπου εναλλάσσονταν μέρα νύχτα χωροφύλακες φρουροί. Το πάτημα ενός κουμπιού στη σκοπιά έκανε ένα ηλεκτρικό κουδούνι να ηχήσει στο δωμάτιο του ακόλουθου.

Ο Γκράτσι κατοικούσε στο κτίριο της ιταλικής πρεσβείας στην Αθήνα. Μεσάνυχτα Κυριακής 27 προς 28 Οκτωβρίου ειδοποίησε τον στρατιωτικό του ακόλουθο να πάει στην πρεσβεία με το αυτοκίνητό του. Ειδοποίησε και τον Αλβανό Ντεσάντο, επίσημο διερμηνέα του. Λίγο μετά τις 2 τα ξημερώματα, το αυτοκίνητο του στρατιωτικού ακολούθου έβγαινε από το κήπο της πρεσβείας. Οδηγούσε ο ίδιος ο ακόλουθος. Στη θέση του συνοδηγού ο Ντεσάντο. Πίσω, ο Γκράτσι. Είχε διαλέξει αυτόν τον τρόπο για να μην προκαλέσει ανησυχίες στους όποιους ξενύχτηδες θα τύχαινε να συναντήσουν. Η πρεσβευτική λιμουζίνα σίγουρα θα προκαλούσε υποψίες τέτοια άγρια ώρα.

Τρεις παρά δέκα, το αυτοκίνητο έφτασε έξω από την πόρτα του αρχοντικού στην Κηφισιά. Ο Ντεσάντο βγήκε και πλησίασε τον χωροφύλακα φρουρό. Ο πρεσβευτής της Ιταλίας επιθυμούσε να δει τον πρωθυπουργό για μια εξαιρετικά επείγουσα υπόθεση. Ο φρουρός πάτησε το κουμπί. Το κουδούνι ήχησε στο δωμάτιο του ακόλουθου. Ξύπνησε. Από το παράθυρό του, είδε το αυτοκίνητο του διπλωματικού σώματος. Είδε και το σημαϊάκι με τις τρεις κάθετες λουρίδες. Χρώματα δεν αναγνώρισε στο σκοτάδι. Ανέβηκε στο υπνοδωμάτιο του Μεταξά και τον ξύπνησε.

«Ήρθε κάποιος ξένος διπλωμάτης και σας γυρεύει. Μάλλον της γαλλικής πρεσβείας».

Ο Μεταξάς κοίταξε το ρολόι.

«Τέτοια ώρα;», μουρμούρισε υποψιασμένος. Πέρασε μια ρόμπα πάνω από τις πιτζάμες του και κατέβηκε στον κήπο. Από μια πλαϊνή πόρτα, έριξε μια ματιά στο αυτοκίνητο, αναγνώρισε την ιταλική σημαία και κατάλαβε. Ξαναμπήκε στον κήπο, πήγε στην κεντρική πόρτα, την άνοιξε, χαιρέτησε τον Γκράτσι και είπε στον χωροφύλακα να τους αφήσει να περάσουν. Ο Αλβανός και ο στρατιωτικός ακόλουθος προτίμησαν να μείνουν στον κήπο. Ο Γκράτσι κι ο Μεταξάς ανέβηκαν στο σαλονάκι του πρώτου ορόφου. Γνώριζαν και οι δύο γαλλικά και δεν χρειάζονταν διερμηνέα. Κάθισαν. Ο Γκράτσι μπήκε αμέσως στο θέμα:

«Με έχουν επιφορτίσει να σας επιδώσω αυτή τη διακοίνωση», είπε. Ο Μεταξάς πήρε το έγγραφο κι άρχισε να διαβάζει: Η Ιταλία κατηγορούσε την Ελλάδα ότι παραβίασε τις αρχές της ουδετερότητας, παραχώρησε διευκολύνσεις στον βρετανικό στόλο και καταπίεζε τους Αλβανούς της Τσαμουριάς. Για όλα αυτά, η Ιταλία ζητούσε να εγκατασταθούν ιταλικές δυνάμεις σε στρατηγικά σημεία, ώστε να διασφαλιστεί η ελληνική ουδετερότητα, ειδάλλως «κάθε αντίδραση θα καμφθεί δια των όπλων». Το τελεσίγραφο εξέπνεε στις 6 το πρωί της 28^{ης} του Οκτώβρη του 1940. Ο Μεταξάς κοίταξε το ρολόι του. Περρασμένες τρεις!

«Alors, c' est la guerre» (λοιπόν, έχουμε πόλεμο), διαπίστωσε.

«Δεν είναι απαραίτητο», απάντησε ο Γκράτσι και συμπλήρωσε: «Η ιταλική κυβέρνηση ελπίζει ότι θα αποδεχτείτε τους όρους της και θα επιτρέψετε να περάσει ο ιταλικός στρατός».

Με κάποια δόση ειρωνείας, ο Μεταξάς τον ρώτησε:

«Και πώς πιστεύετε ότι μπορεί να γίνει αυτό; Λέτε ότι θα ξεκινήσετε επίθεση στις 6 το πρωί, σε λιγότερο από τρεις ώρες. Ακόμα και να το ήθελα, φαντάζεστε ότι σ' αυτό το

διάστημα προλαβαίνω να ξυπνήσω τον βασιλιά και να τον ενημερώσω, να ειδοποιήσω υπουργό Στρατιωτικών και γενικό επιτελείο, να θέσω σε κίνηση τις τηλεγραφικές υπηρεσίες, να συγκαλέσω υπουργικό συμβούλιο και να παρθούν οι σχετικές αποφάσεις; Και έστω ότι γίνονται όλα αυτά. Ποια είναι τα στρατηγικά σημεία που θέλει να καταλάβει η κυβέρνησή σας;».

«Δεν έχω ιδέα», απάντησε αυθόρμητα ο Γκράτσι.

«Επομένως, έχουμε πόλεμο», επανέλαβε ο Μεταξάς. Ο Γκράτσι ψέλλισε ότι ελπίζει πως όχι, και αποχώρησε. Κοντοστάθηκε ακούγοντας τον Μεταξά να σχολιάζει:

«Vous êtes les plus forts» (είστε οι πιο δυνατοί).

Γράφει στα απομνημονεύματά του ο Γκράτσι:

«Ένωσα ντροπή. Με ευλάβεια υποκλίθηκα στον Έλληνα πρωθυπουργό και έφυγα με το κεφάλι σκυμμένο».

Με όλα αυτά, η ώρα είχε πάει 3.15'. Τηλεφώνησε να ξυπνήσουν τον Γεώργιο, τον οποίο και ενημέρωσε. Αμέσως μετά, τηλεφώνησε στον πρεσβευτή της Βρετανίας, Πάλερετ, που είπε ότι σπεύδει στην Κηφισιά. Ξύπνησε τον Παπάγο και τον αντιναύαρχο Σακελλαρίου, αρχηγό του ΓΕΝ, και συκάλεσε υπουργικό συμβούλιο στο υπουργείο Εξωτερικών. Μετά, τηλεφώνησε στους Έλληνες πρεσβευτές στην Άγκυρα και στο Βελιγράδι. Στις 4, ο Πάλερετ του χτυπούσε την πόρτα. Τον διαβεβαίωσε ότι η Βρετανία θα τηρούσε τις δεσμεύσεις της. Κατέβηκαν στην Αθήνα. Το υπουργικό συμβούλιο ξεκινούσε τη συνεδρίασή του στις 5.30' το πρωί, ενώ η Αθήνα ακόμα κοιμόταν. Την ίδια ώρα, στα ελληνοαλβανικά σύνορα ξεκινούσαν οι βολές του ιταλικού πυροβολικού. Οι στρατηγοί βιάζονταν και δεν περίμεναν καν να εκπνεύσει το τελεσίγραφο.

Στα σύνορα έβρεχε κατακλυσμαιία. Αστραπές και βροντές σκέπαζαν τον κρότο από τις βολές του ιταλικού πυροβολικού με αποτέλεσμα οι φρουροί των συνόρων να αργήσουν να πάρουν χαμπάρι, τι ακριβώς συνέβαινε. Είχαν όμως σαφείς εντολές για την περίπτωση. Από

την Παρασκευή, 26 Οκτωβρίου, είχαν εντοπίσει ότι οι Ιταλοί έπαιρναν επιθετική διάταξη, είχαν όλοι προετοιμαστεί και περίμεναν με το δάχτυλο στη σκανδάλη. Στις 4 το πρωί ο μέραρχος της 8^{ης} υποστράτηγος Κατσιμήτρος μάθαινε για το τελεσίγραφο και απαντούσε ότι οι Ιταλοί δεν επρόκειτο να περάσουν το Καλπάκι. Μόλις οι Έλληνες φρουροί των συνόρων συνειδητοποίησαν ότι δεν ήταν μόνο βροντές αλλά και πυρά, παράτησαν τις σκοπιές και συνέκλιναν στα προκαθορισμένα σημεία προκάλυψης.

Την πρώτη ώρα, οι Ιταλοί διέθεταν 100.000 άνδρες, άγνωστο αριθμό μελανοχιτώνων και κάμποσους στρατολογημένους Αλβανούς. Είχαν 135 πυροβολαρχίες και ένα τάγμα πολυβόλων, 150 άρματα μάχης και 18 ίλες ιππικού. Και υποστηρίζονταν από 400 αεροπλάνα.

Την ίδια ώρα, οι Έλληνες διέθεταν 35.000 άνδρες με 40 πυροβολαρχίες. Και η ελληνική αεροπορία είχε 130 αεροπλάνα που έπρεπε να καλύπτουν ολόκληρη την ελληνική επικράτεια.

Με το πρώτο φως, οι Ιταλοί άρχισαν να περνούν τα σύνορα: Μπροστά οι μοτοσικλετιστές, πίσω τα θωρακισμένα κι ακόμα πιο πίσω το πεζικό. Μετά τα πρώτα μέτρα, χάλασε η διάταξη. Τώρα, χτυπούσε το ελληνικό πυροβολικό. Φωλιές αραιά και πού, με οδυνηρή όμως ευστοχία, όπως παραπονιόταν αργότερα ο Ιταλός στρατηγός Πράσκα. Στη συνέχεια, άρχισαν να ανατινάζονται γέφυρες, οι πολλές με άρματα μάχης στις πλάτες τους. Έπειτα, σε διάφορα σημεία, άνοιγε η γη και κατάπινε τα θωρακισμένα καθώς οι Ιταλοί έπεφταν σε αντιαρματικές τάφρους καλά καμουφλαρισμένες.

Οι Ιταλοί μετρούσαν απώλειες πριν ακόμα να έρθουν σε κατά μέτωπο επαφή με τις ελληνικές δυνάμεις. Δεν κατάλαβαν ότι οι Έλληνες μαζεύονταν σε προκαθορισμένες θέσεις. Νόμισαν ότι ο ελληνικός στρατός υποχωρούσε και απλά το πυροβολικό, τα αντιαρματικά και οι ανατινάξεις γεφυριών αποσκοπούσαν σε επιβράδυνση της προέλασής τους. Αποφάσισαν να προχωρήσουν πιο συγκρατημένα.

Νύχτα, 29 Οκτωβρίου, όλοι οι Έλληνες βρίσκονταν στις προκαθορισμένες θέσεις τους, επανδρώνοντας κατά τα επιτελικά σχέδια την γραμμή άμυνας που η μεραρχία είχε καθορίσει. Οι Ιταλοί έφτασαν εκεί, πρωί 30 του μήνα. Ήταν στο Καλπάκι που μαζί με την Γραμπάλα δημιουργούν μια στενή διόδο, ό,τι πρέπει για ενέδρα, και που ο μέραρχος είχε δηλώσει ότι δεν επρόκειτο να πέσει. Η ελληνική υποδοχή ήταν αντάξια της περιστασης. Οι Ιταλοί αιφνιδιάστηκαν, έσπασαν τα μούτρα τους, έκαναν πίσω.

Η γενική επίθεση των Ιταλών εκδηλώθηκε στις 4 το πρωί της 31^{ης} Οκτωβρίου. Οι Έλληνες τους άφησαν να πλησιάσουν αρκετά, πριν να αρχίσουν τα πολυβόλα. Ως τη νύχτα, οι Ιταλοί δεν είχαν καταφέρει να κερδίσουν σπιθαμή. Και μετρούσαν βαριές απώλειες. Νέα γενική επίθεση αποκρούστηκε στις 2 Νοεμβρίου. Κι ακόμα μία, στις 5 του μήνα. Στις 8, ο Μουσολίνι αντικατέστησε τον στρατηγό Πράσκα.

Στις 12 Νοεμβρίου, το μέτωπο στην Ήπειρο ανέλαβε το Α' Σώμα στρατού. Από τις 14, άρχισε αναγνωριστικές επιχειρήσεις. Τα σημάδια ήταν ευνοϊκά. Οι Ιταλοί έχαναν τις θέσεις τους, τη μια μετά την άλλη. Στις 18, ξέσπασε σαρωτική η ελληνική αντεπίθεση. Η κραυγή «Αέρα» αντήχησε στις βουνοκορφές. Καθώς ξημέρωνε 19 Νοεμβρίου, οι Ιταλοί βρίσκονταν στις θέσεις που κατείχαν πριν από τις 28 Οκτωβρίου. Και πια έπρεπε να τις υπερασπιστούν. Ουσιαστικά, σε ελληνικό έδαφος έμειναν μόλις 21 μέρες: Τρεις βδομάδες!

(Έθνος της Κυριακής, 28.10.2000) (τελευταία επεξεργασία, 3.9.2009)